18. Швец А.В. Разговорные конструкции в языке газет. – К.: Изд-во Киев. ун-та, 1971. – 95 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Валентина Богатько – доцент кафедри стилістики й культури мови Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: проблеми синтаксису в сучасній українській публіцистиці.

СТРУКТУРНІ ТА СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СКЛАДНОПІДРЯДНИХ УМОВНИХ РЕЧЕНЬ

Ірина БОКАТЕНКО (Кіровоград)

У статті розглянуто основні підходи до характеристики структурно-семантичних особливостей складнопідрядних умовних речень, запропоновано комплексний опис синтаксичних конструкцій української мови, до складу яких входить умовний компонент. Синтаксичну природу й семантико-синтаксичну структуру таких підрядних утворень витлумачено з урахуванням найновіших досягнень українського й зарубіжного мовознавства. З урахуванням фактичного матеріалу зроблено експериментально-лінгвістичні спостереження над функціонуванням умовних речень, досліджено природу синтаксичного зв'язку.

The paper views basic approaches to the investigation of structural and semantic features of compound subordinate clauses of condition; a complex system of description of Ukrainian syntactic constructions with the conditional component is offered by the author. The syntactic nature and semantic-syntactic structure of such subordinative formations are interpreted in line with recent research of Ukrainian and foreign linguistics. Linguistic observations of functional peculiarities of subordinate conditional clauses and the nature of syntactic connection are described.

На сучасному етапі розвитку українського синтаксису досить гостро постає проблема аналізу структурно-семантичних особливостей складних утворень із компонентами умови, оскільки кожне з них має свою ієрархію і притаманні засоби вираження, які служать пізнанню внутрішньосемантичної організації. У мовознавстві орієнтацію на синтаксичний (формальний) аспект, відмову від будь-якої семантичної інтерпретації речення, що спричиняє небезпечний вихід за межі системи мови в екстралінгвальні реалії, упродовж тривалого часу вважали єдино правильною науковою позицією. Сумніви щодо надійності семантичного пояснення мовних фактів стосувалися в основному одного: чи взагалі можливо пояснити змістову структуру мовних утворень так об'єктивно й правильно, як, наприклад, синтаксичну та фонологічну. Особливо помітною стала тенденція до вивчення цього питання протягом останніх десятиліть З'явилась ціла низка праць вітчизняних і зарубіжних мовознавців (В. Бєлошапкова, І. Вихованець, М. Вихростюк, Л. Дротвинас, А. Загнітко, Г. Золотова, Т. Єлфімова, Т. Ломтєв та ін. [2; 3; 4; 6; 8; 9; 7; 13], які засвідчили новий етап у дослідженні цієї проблеми. Неусталеність підходів до витлумачення понять «синтаксичне значення», «синтаксична форма», «синтаксична категорія», що спостерігаємо в сучасних лінгвістичних студіях, зумовлює також неоднозначне потрактування

формально-синтаксичної в семантико-синтаксичної структур речення. В україністиці на сьогодні панівним є погляд на речення як багатоаспектну синтаксичну одиницю, у якій логічніше вбачати тривимірність, пов'язану з виокремленням формально-синтаксичної, семантико-синтаксичної і власне-комунікативної структур речення [3, 21]. Позатим, учені все частіше апелюють до нових підходів у синтаксисі, тому в центрі дискусій перебувають такі важливі питання, як природа, значення речення, взаємодія формальної та семантичної структури складного утворення, семантичні типи суб'єктів та підрядних актант речень. Г. Золотова, Н. Шведова [9; 19] та інші у своїх наукових дослідженнях передовсім визначають семантичні функції, наявні в елементарних синтаксичних формах, з яких будується речення, далі виокремлюють типові семантичні моделі конструкції. Наприклад, Г. Золотова під типовим значенням розуміє змістовий результат предикативної контамінації структурно-семантичних компонентів складного речення [9, 7].

Визначаючи умовні конструкції як тип розчленованих структур, у яких обидві частини (головна й підрядна) взаємозв'язані та взаємозалежні, вважаємо за необхідне для повної характеристики конструкції здійснити аналіз та систематизацію структурно-семантичних рівнів складних утворень з підрядною предикативною частиною умови. Для реалізації поставленої мети необхідно розв'язати такі конкретні завдання: 1) обґрунтувати диференціацію умовних конструкцій на семантико-синтаксичні різновиди; 2) простежити підходи до витлумачення цього синтаксичного явища; 3) проаналізувати структурні та семантичні особливості предикативних частин складних речень з підрядною умови.

Як відомо, складнопідрядне речення є виразником умови, за якої відбувається чи могла б відбуватися дія, програмована головною частиною, де залежна виступає в ролі умови, під впливом якої стає можливим те, про що йдеться в головній. Зважаючи на думку Т. Ломтєва, підрядна частина здатна надавати модального обґрунтування висловленого в головній, дотримуючись єдиного комунікативного змісту [13, 152].

За опису будь-яких граматичних явищ важливим є співвідношення двох аспектів вивчення: формальної організації граматичних одиниць та їхнього внутрішнього змісту.

Відповідно, у лінгвістичній літературі склалася традиція розглядати умовні конструкції як речення непрямої модальності, у яких підрядна частина, приєднуючись до головної гіпотактичним сполучником, виражає такі значення: 1) умову, за якої дія, названа у головній предикативній частині, є можливою, бажаною, неминучою тощо; 2) причину, через яку відбулася, відбувається чи відбудеться дія головної частини, а також обґрунтування поведінки мовця, згаданої у головній частині; 3) умову, всупереч якій відбувається дія головної частини; 4) дію, яка протиставляється дії головної частини у вказаному контексті.

Однак, умовні конструкції відрізняються неодноплановістю семантичної структури. Взаємодія різнорідних граматичних, лексико-семантичних факторів диференціює їхні граматичні характеристики. Крім того умовні речення визначаються багатогранністю диференційних ознак. Так, Л. Кочерга-Борте з-поміж них виокремлює такі: 1) умова – подія, наслідок – подія; 2) умова – майбутня подія, наслідок – майбутня подія; 3) умова – причина події, наслідок – причина події; 4) умова – дія в різних аспектах виконання (реалізована, нереалізована, неможлива), наслідок – дія в різних аспектах виконання (реалізована, нереалізована, неможлива) [10, 47]. Погоджуючись з думкою Л. Кочерги-Борте, російський мовознавець Ю. Лєденьов пропонує п'ятий показник: гіпотетична умова, яка впливає на розвиток події. Таким чином, слід відзначити, що найголовніше в складній умовній сполуці – це бінарність: наявність події-умови та події-наслідку [14].

Варто також зазначити, що зв'язок між предикативними частинами складного утворення передається двома способами: особливими периферійними формами предикатів (умовними, причиновими, часовими, умовно-причиновими, умовно-часовими, допустовими) та сполучними засобами.

У зв'язку з об'єктом нашого дослідження особливу увагу звертаємо на підрядний тип. Так, сполучники підрядності з урахуванням синтаксичної позиції поділяють на препозиційні та постпозиційні, а за характером відношень, які ними виражаються, їх традиційно об'єднують у такі групи [12, 249]: причинові (*бо*, *щоб*, *затим що*, *оскільки* (*поскільки*), *позаяк*, *тому що*, *через те що*, *завдяки тому що*, *з тієї причини що*, *унаслідок того що*, *а що … то*); наслідкові (*так що*); цільові (*щоб*, *щоби*, *для того щоб*, *з тим щоб*, *затим щоб*); допустові (*хоча* (*б*), *хоч*(*би*), *хай*(*би*), *нехай*(*би*), *незважаючи на те що*, *дарма що)*; пояснювальні (*тобто*, *а саме*, *як от*, *цебто*, *себто*); часові (*коли*, *як*, *якже*, *поки*, *доки*, *у той час як*, *у міру того як*, *відколи*, *тільки* (*що*), *як тільки*, *тільки-но*, *ледве*, *лиш*, *лише*, *скоро*, *щойно*, *після того як*, *перед тим як*, *до того як*); умовні (*якщо*, *якщо б*, *коли*, *коли б*, *раз*, *як*, *якби*, *аби*, *якщо … то*, *якби … то*).

Щодо правомірності віднесення деяких утворень, наприклад, *якщо*, *коли*, *якби* та деяких інших до категорії сполучників можуть виникнути заперечення. Але погоджуємося з Б. Лаврентьєвим у тому, що сполучники – це відносно нова категорія, поповнення якої триває досі [12, 249-250].

Той факт, що ті самі змістові відношення можуть передаватися як сполучниковими, так і безсполучниковими засобами зв'язку між предикативними одиницями, дає підстави говорити про те, що сучасна лінгвістика для поєднання речень використовує форми двох типів: *синтетичні* та *аналітичні*. М. Сиром'ятников пише, що аналітичною формою можна визнати лише те складне утворення, яке функціонує в системі як аналог до синтетичної форми, на рівних правах із нею [17, 156].

Головні частини, що входять до структури складного речення, можуть поєднуватися з підрядними частинами різних типів, які встановлюють відповідні види синтаксичних відношень, як-от: часу, допустовості, мети, наслідку, порівняння, зумовленості, причини. Чеський лінгвіст М. Кубик відзначає, що можливість приєднання підрядної частини того чи того типу залежить не стільки від структурних особливостей головної частини, скільки від її лексичного складу та від характеру змістових відношень, що їх встановлює підрядна частина [11, 88]. Із цим твердженням не можна не погодитись, оскільки і в українській мові головні частини, що входять до складу умовних конструкцій, можуть бути розгорнуті підрядними різних типів: ***Все можна облишити***, ***якщо*** *ти цього бажаєш і якщо впевнений у цьому* (Р. Бах). *Забажаєш*, *тож все облишиш*; ***Якщо*** *не хочеш встати з домовини*, ***то дай нам знати одним лише голосом*** (С. Скляренко); ***І тютюн не зацвіте для мене поповими ризами***, ***і не злякає мене страшний божий суд***, ***якщо*** *вже не злякав людський* (О. Довженко); ***Якщо*** *по правді*, *тату*, ***то ти сам винен***, ***що я пристав до капезу*** (Р. Федорів) і под.

Залежно від характеру іллокутивної функції (реченнєвої мети) висловлення сутність граматичних явищ може змінюватись. Якщо змінюється статус деяких структурних одиниць, то змінюється і їхнє семантичне навантаження та поєднання внаслідок екстралінгвальних факторів, що впливають один на одного (наприклад: морфологічні явища можуть впливати на синтаксичні і навпаки) [1, 53]. Значеннєве поєднання може визначатися позалінгвальними факторами. Деякі з них впливають на структуру, так що речення здатні змінювати своє семантичне навантаження та набувати одразу декілька змістів, відповідно виникають структури зони периферії, або внутрішньозмістові типи умовних утворень: *От коли б якимось дивом послухали мене*: *зробили круг над селом і знову пролетіли над нашою хатою* (М. Стельмах); *Ганна спробувала випростатися*, *але не змогла*: *під лівою лопаткою шпортонуло*, *а вона вже знала*: ***аби випростовувалась далі***, ***то гостре вістря входитиме глибше й глибше*** (Ю. Мушкетик). Бачимо, що характер сполучних засобів впливає на зміст умовної структури, так, перша конструкція характеризується умовно-часовою семантикою, а друга – належить до зони синкретизму й пояснюється з'ясувально-умовним значенням. Так, ***коли б*** – сполучник підрядності, виразник умовних (ірреальних) семантико-синтаксичних відношень, яких залежно від внутрішнього змісту протасисного утворення може вказувати на темпоральність змісту, тоді як ***аби … то*** виразник умовних (ірреальних) семантико-синтаксичних відношень носить з'ясувальний характер [5, 20, 89]. Як випливає з поданих синтаксичних структур, їхні міжкатегорійні взаємодії реалізуються на різних функціонально-семантичних полях.

Однак, попри відносну свободу, з якою головні частини умовних конструкцій сполучаються з різними типами підрядних, у співвідношенні складових цих конструкцій спостерігаємо взаємну зумовленість, що проявляється, зокрема, у формах виду, часу та способу дієслів-присудків предикативних частин. Ці граматичні засоби значною мірою визначають характер змістових відношень, що виражаються цими реченнями. Наприклад, залежно від того, які часові форми вжито в предикативних частинах складнопідрядного речення з актантою умови, це утворення виражатиме реальну, потенційну, нездійснену чи нездійсненну умову.

Структурними показниками складнопідрядного речення є нерозчленованість та розчленованість і граматичні засоби зв'язку його частин. Семантика підрядних речень не є чітко закріпленою за кожним структурним типом, якщо йдеться про речення нерозчленованої структурою, а от щодо розчленованих речень, до яких належать майже всі умовні конструкції, то вони, зазвичай, обмежені семантикою підрядних частин (завжди мають адвербіальне значення).

Варто зазначити, що у складних конструкціях нерозчленованої структури змістовим центром є співвідносне слово, а також підрядна частина, що приєднується до нього, а в умовних розчленованого типу центром висловлення виступає предикат головної частини: *Та **якщо** вже взялись за нього*, ***якщо** став він комусь на заваді*, ***то причину знайдуть**…* (О. Гончар).

На думку М. Кубика, визначальна роль у внутрішній диференціації умовних конструкцій належить формам способу, що вживаються у присудку підрядної частини [11, 95]. Спираючись на відмінності в оформленні присудків підрядної частини, дослідник поділяє умовні конструкції на дві великі групи: індикативні умовні конструкції (присудок виражений формою дійсного способу) та кондиційні умовні конструкції (присудок у формі умовного способу), порівн.: ***Якщо** перед атакою Дев'ятий викликав у нього щире захоплення своєю вольовничістю*, ***то після атаки Спартак ладен був плюнути йому в те вольове обличчя*** (Олесь Гончар) – ***Коли б** перед атакою Дев'ятий викликав у нього щире захоплення своєю вольовничістю*, ***то після атаки Спартак був би ладен плюнути йому в те вольове обличчя.***

Послідовне застосування морфологічного, семантичного, синтаксичного та системного критеріїв, а також критерію тотальності (інтерпретація змісту у зв'язку з контекстом), введеного В. Дресслером, Р. Богрaндом, М. Холлідеєм [16, 210], дозволило відрізнити форми способів від усталених граматичних конструкцій та змусило відмовитися від уживання терміна «умовний спосіб» (так само, як і терміна «допустовий спосіб»), оскільки відповідні форми виражають не особливу модальність самих дієслів, а характер зв'язку між підрядною та головною частинами.

Цікаво, що у французькому мовознавстві існує аналогічна проблема. Так, Л. Теньєр говорить про безпідставність виділення сукупності двох часових парадигм французької мови в окремий спосіб, тому що неможливо уявити собі, якої шкоди завдає правильному уявленню про граматичну структуру французької мови хибне поняття про цей спосіб; адже межі його вживання не збігаються з вираженням умови, оскільки воно виражає умову лише в деяких випадках і значно частіше вживається для передачі зовсім інших понять [18, 578].

У будь-якому випадку та сама умовна форма залежно від контексту, у якому її вжито, може відповідати як формі дійсного способу, так і формі умовного способу в українській мові, напр.: ***Якщо*** *ви погодитеся одержати ваші гроші екземплярами книги*, ***тож для мене це буде легше*** (В. Шевчук,); ***І все було б нічого***, ***якби*** *він не надумав віддавати мене заміж* (М. Старицький).

Зі сказаного можна зробити висновок, що поділ умовних речень на індикативні та кондиційні може бути справедливим, однак таку диференціацію слід проводити не за формальними, а за змістовими показниками.

Індикативні та кондиційні умовні конструкції є диференційованими у модальному відношенні. При цьому відмінності, що встановлюють між індикативними та кондиційними умовними реченнями в модальному плані, значною мірою подібні до модальних відмінностей, які можна виявити при зіставленні форм дійсного та умовного способу.

Так, кондиційні та імперативні форми експліцитно сигналізують про нереальність на даний момент чи нереалізованість дії. На відміну від них, індикатив не містить жодних експліцитних вказівок ані на реальність, ані на нереальність дії. Щоправда, у термін «нереальний» нерідко вкладають зміст «неіснуючий», а це не зовсім підходить для позначення дій, що уявляються можливими (потенційними). З огляду на це, слідом за М. Кубиком, віддаємо перевагу термінові «гіпотетичні». Такий термін безпосередньо вказує на нереалізованість дії й водночас може бути вжитий як щодо дій можливих (потенційних), так і щодо неможливих, нездійсненних (ірреальних) дій.

Опозиція, що зводиться до експліцитного вираження припущення щодо дії, з одного боку, і до невираженої реальності/ припущення, з іншого, добре пояснює й модальні відмінності, які виявляються між двома основними різновидами умовних конструкцій. При цьому не слід залишати поза увагою той факт, що у слов'янських мовах модальним ядром умовної конструкції є присудок підрядної частини.

Як уже зазначалося, індикативні умовні конструкції не містять експліцитних вказівок на характер умови, яка виражається за їхньою допомогою. Вони можуть виражати умову, що існує реально, так і умову, що розуміється як можлива, гіпотетична. У зв'язку з цим, на нашу думку,

доцільно розподілити їх на дві підгрупи залежно від типу умови, що виражається: 1. Речення з умовою, реалізація якої не викликає сумнівів (речення реальної умови). 2. Речення з умовою, яка лише уявляється можливою, потенційною (речення потенційної умови).

Диференціація цих двох підгруп (як і умовний поділ на індикативні та кондиційні конструкції) пов'язана з факторами лексичного плану: змістом цілого речення, контекстом та ситуацією. Так, з-поміж інших виділяють речення, що виражають загальну умову, де вказівка на узагальненість міститься, зазвичай, у контексті умовної конструкції, у її конкретному змістові. Типовими прикладами умовних речень зі значенням загальної умови є загальні судження, зафіксовані у прозових творах: ***Якщо*** *не бути генієм*, ***тоді краще не існувати***… (В. Дрозд); *Нехай вони вояки молоді*, *недосвідчені*, *зелені юнаки*, ***то тим більше не смів він їх зрікатися***, ***якщо*** *він солдат*, *не смів він їх віддавати на поталу*, *якщо він солдат* (І. Багряний); *Нічого зайвого чабан не візьме в таку спеку носити з собою по степу*, ***а якщо*** *вже він так спорядився*, ***якщо*** *вже оту мідну напівстерту брейцару начищено до блиску*, ***то це ради зустрічі з сином*** (О. Гончар); ***Якщо*** *я не доживу до нового навчального року*, ***то тільки завдяки їм*** (В. Нестайко); ***Якщо*** *вже хочете судити мене*, ***то судіть за мою власну провину***, ***а не за чужу*** (В. Малик); ***І якщо*** *вмерти*, ***то вже так***, ***як уміють вмирати тільки герої-більшовики***, ***молоді віком і великі душею товариші наші*** (О. Довженко).

Отже, ступінь зумовленості між предикативними частинами конструкцій з реальною та потенційною семантикою не достатньо високий для вираження загальної умови.

Серед індикативних умовних конструкцій, окрім речень кондиційної семантики, можна виокремити також утворення з умовно-часовими, умовно-причинними та умовно-наслідковими значеннями.

До кондиційних умовних конструкцій належать такі, де умова й, відповідно, наслідок, представлені як дії (стани) гіпотетичні. Ці структури у свою чергу теж можна поділити на дві групи: 1) речення із семантикою потенційної умови і 2) речення із семантикою ірреальної умови.

До першого типу належать кондиційні речення, у яких умова й наслідок представлені як вірогідні дії, здійснення яких викликає сумніви і, водночас, не виключається. До другого – такі умовні конструкції, у яких умова та наслідок – дії, не здійснені у минулому або нездійсненні взагалі.

Слід також зазначити, що при вивченні додаткових значень, які приєднуються до основного значення кондиційних конструкцій, не можна не помітити конотативного відтінку бажаності, який, сполучаючись з умовною семантикою кондиційних конструкцій, ніколи не порушує їхньої логічної основи (підстава – наслідок) і не видозмінює їх з погляду здійсненності їхнього змісту. У цьому немає нічого дивного, якщо врахувати, що умовне значення близьке до бажаного, і що ці два значення

нерідко перетинаються *Якщо не хочеш встати з домовини*, *то дай нам знати одним лише голосом* (С. Скляренко).

Щоб максимального спростити розуміння семантики умовних конструкцій і водночас не залишити поза увагою жодного компонента цієї категорії, пропонуємо виокремити такі три основні типи: 1. Речення з реальною умовою (виражається реальний стан речей; реалізація умови не викликає сумнівів). 2. Речення з потенційною (гіпотетичною) умовою (можливість реалізації умови не виключається). 3. Речення з ірреальною умовою (умова не реалізувалася на момент мовлення або зрозуміло, що вона ніколи не реалізується в майбутньому).

Розвиваючи тему семантико-структурної диференціації, хотілося б торкнутися питання співвідносності форм виду й часу дієслів-присудків в умовних конструкціях. Залежно від контексту та ситуації та сама форма може вказувати як на реальність, так і на ірреальність дії. У цьому можна переконатися, розглянувши такі приклади: ***Якби*** *вона була бідна*, ***якби*** *вона була простою селянкою*, ***якби*** *вона була без просвіти*, – ***він взяв би її не думаючи***, ***не гадаючи*** (І. Нечуй-Левицький); ***Коби*** *вона лише стала або не дуже борзо їхала*, ***то турки***, ***чи не турки***, ***весь народ тельмом біжить***: *то по запомогу*, *то по справедливість*, *як кому де кривда* (О. Назарук); ***Якби*** *йому хто навічно подарував спокій у цьому світі*, ***то він дав би обітницю жити лише біля золотої бджоли і нікого не зачепити навіть у помислах*** (М. Стельмах); *До речі*, ***я охрестив би цей місяць тронопадом***, ***якби*** *справа лише в тронах* (Р. Андріяшик).

Таким чином, головні частини складного умовного речення можуть поєднуватися з підрядними частинами різних типів, що встановлюють відповідні види синтаксичних відношень. Характер змістових відношень значною мірою визначають форми виду, часу й способу дієслів-предикатів. За семантико-структурними показниками з-поміж умовних конструкцій у сучасній українській мові найдоцільніше розрізняти речення реальної, потенційної та ірреальної умови.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Адмони В.Г. Основы теории грамматики. – М.; Л.: Наука, 1964. – 105 с.
2. Белошапкова В.А. Современный русский язык: Синтаксис. – М.: Высш. шк., 1977. – 247 с.
3. Вихованець І.Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови. – К.: Наук. думка, 1992. – 224 с.
4. Вихростюк М.І. Критерії розмежування підрядних часу і умовних із сполучником *як* // Научн. ежегодник Черновицк. ун-та. – Чернівці, 1960. – С. 197-199.
5. Городенська К.Г. Граматичний словник української мови: сполучники / Ін-т укр. мови НАН України; Херсонський держ. ун-т. – К.; Херсон: Вид-во ХДУ, 2007. – 340 с.
6. Дротвинас Л.С. Бессоюзные условные предложения в русском языке // Рус. яз. в шк. – 1959. – № 6. – С. 17-21.
7. Елфимова Т.В. О порядке частей причинных и условных сложноподчинённых предложений: Автореф. дис. … канд. филол. наук / Моск. ун-т. – М., 1976. – 19 с.

8. Загнітко А.П. Теоретична граматика української мови: Синтаксис. − Донецьк: ДонНУ, 2001. − 662 с.

9. Золотова Г.А. Очерк функционального синтаксиса русского языка. – М.: Наука, 2005. – 352 с.

10. Кочерга-Борте Л.В. Дифференциальные признаки синтаксической функции условия (на материале русского языка первой половины XIX века) // Уч. зап. Бельцкого пед. ин-та. – Бельцы, 1969. – Вып. 9. – С. 45-62.

11. Кубик М. Условные конструкции и система сложного предложения. – Praha: Universita Karlova, 1967. – 229 с.

12. Лаврентьев Б.П. Практическая грамматика японского языка. – М., 2001. – 352 с.

13. Ломтев Т.П. Структура и парадигматика предложений на основе свойств грамматической категории модальности // Вопр. филол.: Уч. зап. Моск. гос. пед. ин-та им. Ленина. – М., 1969. – № 341. – С. 205-232.

14. Леденев Ю.Ю. Структурно-семантические особенности каузативних детерминантных конструкцый в современном русском языке: Автореф. дис. … канд. филол. наук. – Ставрополь, 1996. – 20 с.

15. Мірченко М.В. Синтаксичні категорії речення: Дис. … доктора філол. наук. – Луцьк, 2002. – 432 с.

16. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. – Полтава: Довкілля, 2006. – 716 с.

17. Сыромятников Н.А. Система времен в новояпонском языке. – М.: Прогресс, 1971. – 236 с.

18. Теньер Л. Основы структурного синтаксиса / Пер. с франц. – М.: Прогресс, 1988. – 656 с.

19. Шведова Н.Ю. О соотношении грамматической и семантической структуры предложения // Славянское языкознание. – М.: Наука, 1973. – С. 458-483.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Ірина Бокатенко – аспірантка кафедри української мови Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: семантико-синтаксична структура складнопідрядного речення.